

Isključiva nadležnost četiri županijska suda u suđenjima za ratne zločine – prijedlog inicijative za izmjene zakona o primjeni statuta međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava

Izlaganje dipl.iur.Maje Kovačević Bošković na okruglom stolu: „Učinkovitije procesuiranje ratnih zločina te obeštećivanje preživjelih i obitelji žrtava - neophodne zakonske izmjene“

Zagreb, 31.ožujka 2010.

Zakon o primjeni Statuta MKS i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava na snazi je već osmu godinu. Svrha je toga zakona, po našem razumijevanju, na nacionalnoj razini stvoriti institucionalne i zakonske uvjete za suradnju s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju kao i uvjete za učinkovita suđenja za ratne zločine na nacionalnim sudovima.

No, upozoravamo na činjenicu da su u praksi zaživjele samo neke odredbe toga zakona, dok se neke, po našem mišljenju ključne, ne provode dosljedno ili se krivo tumače.

Naime, odredbom čl. 12. st. 1. citiranog zakona određeno je da su za vođenje kaznenog postupka za kaznena djela iz članka 1. toga zakona, uz sudove mjesno nadležne prema općim propisima, mjesno nadležni i županijski sudovi u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Međutim, na temelju praćenja 67 kaznenih postupaka u periodu od 2004. do 2010. g. uvidjeli smo da se ti postupci u pravilu provode na sudovima mjesno nadležnim prema Zakonu o kaznenom postupku, na 15-ak sudova. Delegaciju na drugi sud zabilježili smo u svega nekoliko slučajeva, i to uglavnom kada općemjesno nadležni sud nema dovoljno sudaca (na primjer, u Gospiću) te u kaznenom postupku protiv opt. Glavaša i dr., kada je Vrhovni sud odredio delegaciju nadležnosti iz Osijeka u Zagreb, radi izbjegavanja mogućeg pritiska na Županijski sud u Osijeku.

Odredbom čl. 13. st. 1. Zakona propisano je da istragu za kaznena djela iz čl. 1. toga zakona provode posebni istražni odjeli pri županijskim sudovima u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Međutim, osim Županijskog suda u Splitu, na drugim županijskim sudovima ti odjeli nisu ni formalno osnovani, niti u istragama uz suce sudjeluju i diplomirani kriminalisti, kako to nalaže citirana odredba.

Odredbom st. 3. istoga članka određeno je da suce u posebne istražne odjele, kao i suce u vijeća pred kojima se provodi postupak, raspoređuje na vrijeme od 4 godine predsjednik suda, ali u praksi se ta odredba ne provodi, osim na županijskim sudovima u Splitu i Šibeniku.

U drugoj polovici prošle godine promatrači suđenja za ratne zločine, pravnici triju nevladinih organizacija - Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Documente iz Zagreba i Građanskog odbora za ljudska prava iz Zagreba - vodili su razgovore s predsjednicima županijskih sudova i županijskim državnim odvjetnicima. Prateći suđenja za ratne zločine proteklih godina uočene su određene poteškoće s kojima su se susretali kako sudovi tako i županijska državna odvjetništva, a rezultati spomenutih razgovora potvrdili su da su problemi još uvijek prisutni.

I dalje postoji problem **nedostatne posebne educiranosti sudaca** za suđenja u predmetima ratnih zločina.

Npr. u postupcima koji su vođeni na Županijskom sudu u Požegi, koji je doduše imao relativno malo predmeta ratnih zločina, presude su ukidane zbog proceduralnih pogrešaka, kojima su uzroci bili očito nedostatno iskustvo u suđenjima u ovoj vrsti predmeta.

S druge strane **županijska državna odvjetništva nemaju dovoljan broj specijaliziranih zamjenika** koji bi radili na kaznenim djelima protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim ratnim i humanitarnim pravom što se često odražava i na kvaliteti optužnica i njihovom zastupanju.

U prilog ovoj konstataciji navodimo primjer kaznenog postupka za ratni zločin počinjen u Berku. Optužnica je 2006. godine podignuta protiv 35 osoba. U više navrata smo upozoravali da se 17 okrivljenika nije teretilo niti jednom konkretnom radnjom. Postupak je vođen protiv četvorice prisutnih optuženika, a nakon toga, 2009. godine, ŽDO iz Vukovara odustalo je od kaznenog progona dvanaestorice optuženih.

U postupku koji je vođen za zločin u Mikluševcima, optužnica za kazneno djelo genocida podignuta je protiv 35 optuženika. Tijekom postupka optužnica je mijenjana čak 8 puta. Vršena je i prekvalifikacija iz kaznenog djela genocida u kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva i obratno.

Slijedeći problem je **nedostatan broj sudaca u kaznenim odjelima županijskih sudova**, zbog čega se događa da u vijećima koja sude u predmetima ratnih zločina sude suci građanskog odjela. Dakako da je svaki sudac županijskog suda pravni stručnjak, već po svojoj definiciji i uvjetima koje je isti morao zadovoljiti da bi postao sudac županijskog suda. Međutim, neupitno je da postoji razlika u sudačkom iskustvu između sudaca koji su svoju karijeru gradili u kaznenim odjelima naspram onih koji su bili raspoređeni u građanske odjele.

Čak štoviše, Vrhovni sud je, u odluci u kojoj je odobrio zahtjev za delegacijom, odnosno delagirao predmet sa Županijskog suda u Virovitici, zbog nedovoljnog broja sudaca kaznenog odjela za formiranje vijeća, naveo kako u predmetima ratnih zločina vijeće treba biti sastavljeno isključivo od sudaca sa iskustvom rada u kaznenim predmetima.

Pojedini sudovi nemaju **ni prostornih, ni tehničkih uvjeta** za suđenja u predmetima ratnih zločina, u kojima se pojavljuje veliki broj svjedoka i postoji potreba za korištenjem video-konferencijske veze.

Na ŽS u Požegi 2008/2009 godine vođen je kazneni postupak za ratni zločin u Marinom Selu. Raspravna dvorana ŽS u Požegi takva je da nije zadovoljavala potrebe tog postupka. Zbog prostorne skučenosti, svjedoci su iskazivali iz publike, naklonjene okrivljenicima, što je kod njih izazivalo nelagodu. ŽS u Požegi nije raspolagao ni tehničkom opremom tj. video-konferencijskom vezom pa su se ročišta na kojima su svjedoci svjedočili putem te veze održavala na ŽS u Osijeku.

Suđenje u lokalnoj zajednici doprinosi katarzi i suočavanju s prošlošću te iste zajednice, no samo u slučajevima kada je kazneni postupak korektno proveden. Uvažavajući taj argument ali i iskustvo, na temelju sustavnog praćenja kaznenih postupaka i problema na koje smo nailazili, zalažemo se za isključivu nadležnost 4 županijska suda: u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu u suđenjima za ratne zločine.

Kao primjer nemogućnosti da se provede suđenje u lokalnoj sredini, navodimo postupak za zločin na Koranskom mostu. Nakon što je ukinuo dvije oslobađajuće presude Županijskog suda u Karlovcu, VSRH je, nakon i treće oslobađajuće presude odlučio sam provesti glavnu raspravu, nakon koje je okrivljenika, pripadnika hrvatskih postrojbi, proglasio krivim. Na taj je način VSRH okončao 17 godina dugi kazneni postupak.

Zbog svega navedenog naše tri organizacije predlažu izmjene citiranog zakona.

1) Izmjenama Zakona o primjeni Statuta MKS treba propisati isključivu nadležnost ŽS u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu.

Osnivanje stalnih vijeća za ratne zločine pri 4 županijska suda, sastavljenih od sudaca s iskustvom u suđenjima za ratne zločine, omogućilo bi specijalizaciju i koncentraciju znanja u području primjene međunarodnog humanitarnog i ratnog prava, što bi također unaprijedilo i ujednačilo sudsku praksu.

Mogućnost negativnog utjecaja na sudski postupak u lokalnim zajednicama u kojima je ratni zločin počinjen, kao što su na primjer pritisci te iste zajednice na državne odvjetnike, suce, kao i utjecaj na svjedoke i njihovo zastrašivanje, na taj bi način također bila smanjena.

Prostorni i tehnički uvjeti na ta 4 suda su prikladni za provođenje zahtjevnih kaznenih postupaka s velikim brojem svjedoka, imaju dovoljno velike sudnice, prostorije koje služe kao čekaonice i raspolažu tehničkom opremom potrebnom u takvim suđenjima.

Naposlijetku, osnivanje tzv. „uskočkih sudova“ ukazuje na činjenicu da je zakonodavac prepoznao da postupke za određenu vrstu kaznenih djela trebaju voditi suci koji se odlikuju iskustvom na radu u složenijim predmetima određene vrste.

2) Izmjena Zakona trebala bi biti usmjerena i na uspostavljanje isključive nadležnosti državnih odvjetništava u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu za postupanje protiv počinitelja ovih kaznenih djela. Imajući u vidu da će novi Zakon kaznenom postupku krajem 2011. g. u cijelosti stupiti na snagu, čime će nadležnost za provođenje istrage za sva kaznena djela prijeći na državno odvjetništvo, predlažemo da se u Zakon o primjeni Statuta MKS unese odredba prema kojoj će se pri županijskim državnim odvjetništvima u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu osnovati istražni odjeli s odsjecima za postupanje u ovoj vrsti predmeta.

Na taj način bi se osigurala kvaliteta državnih odvjetnika, njihovih zamjenika i istražitelja za postupanje u ovim predmetima, a također bi se olakšala međunarodna razmjena dokumentacije u predmetima ratnih zločina između hrvatskih i stranih tužitelja.

- 3) Izmjena Zakona trebala bi obuhvatiti i odredbe koje reguliraju sastav vijeća za ratne zločine s naglaskom da u vijeća koja sude u predmetima ratnih zločina mogu biti imenovani isključivo suci s dugogodišnjim iskustvom u kaznenim predmetima.** Do tada bi postojeću odredbu koja ne precizira da se radi upravo o sucima s dugogodišnjim iskustvom u **kaznenim predmetima** trebalo bi tumačiti u „dobroj vjeri“.

Kad je riječ o sastavu vijeća smatramo da bi Zakon trebalo dopuniti odredbom kojom bi se propisao **sastav vijeća VSRH kada taj sud kao drugostupanjski sud sudi na raspravi.** Vijeće VSRH u tom slučaju treba biti sastavljeno isključivo od sudaca toga suda, a nikako od sudaca porotnika.

- 4) Nužno je i osnivanje Ureda za potporu svjedocima i žrtvama koji su za sada osnovani samo na županijskim sudovima u Osijeku, Vukovaru, Zadru i Zagrebu te općinskom kaznenom sudu u Zagrebu.**

Na taj način bi svjedoci/žrtve kaznenih djela dobili odgovore u vezi tzv. „tehničkih pitanja“ vezanih za njihovo pojavljivanje pred sudom, a i samo svjedočenje bilo bi im bilo manje traumatično. To bi doprinijelo njihovoj spremnosti da svjedoče i daju kvalitetne iskaze o kojima na kraju i ovisi kazneni postupak.

- 5) Konačno, zalažemo se za obavezno uvođenje audio-vizualnog snimanja istražnih i raspravnih ročišta kao i njihovo transkribiranje,** čime bi se manjkavosti unošenja izjava u zapisnik u obliku pripovijedanja, a koje nastaju zbog nemogućnosti preciznog rekonstruiranja danih iskaza, svele na minimum.